№ 123 Յուլիսի 17 (29) 1880 Յուլիսի 17 (29) № 123

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբլի։ Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք գիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և ոտն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մենք անշնորհ ենք։—Ներքին տեսութիւն։ Դաւառական թղթակցութիւններ։ Նամակ Շուշուց։ Նամակ խմբագրին, Նոյնքին չուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Բէկլիա։ Նամակ Աւստրիայից։—«Մշակի» հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ։

ՄԵՆՔ ԱՆՇՆՈՐՀ ԵՆՔ

Ամեն բանի մէջ հնարհալի է հայը, ամեն բանի մէջ յառաջադէմ և ճարպիկ է, բայց մի բանի մէջ հնարհ չունի—նա իր ունեցած բարեմասնութիւնները, իր կատարած սխրագործութիւնները երևան հանելու, ուրիշներին ցոյց տալու և նրանց համեմատ յարգանք և պատիւ պահանջելու շընորհ չունի։ Ինչ որ գործել է նա, ինչ որ կատարել է, միշտ մնացել է անյայտ և մոռացվել է ազգերի յիշողութիւնից։ Նա մինչև անգամ չը կարողացաւ իր պատմութիւնը մոցնել հին, քաղաքակիրթ ազգերի պատմութեան շարքում, թէև ինքը նրանցից մէկն է եղել։

Ուրիշները իրանց լուից ուզում են շինում և աշխարհին ցոյց են տալիս, բայց մենք մեր ուզողները թազցնում ենք։ Այդ առաջ է գալիս ոչ այնքան հայի համեստութիւնից, որքան նրա անհոգութիւնից։

Յունաստանի անկախութեանը նպաստեց ոչ այնքան այդ ազգի արիւնը և ազատասէր եռանդը, որքան այդ երկրի աւերակների բեկորները, որոնք, որպէս հնութեան և ճարտարութեան արդիւնք, սփռվեցան ամբողջ Եւրոպայում։ Լուսաւոր աշխարհը մոռացաց թէ ափսոս է, որ մի այսպիսի հանճարաւոր ազգ կորչի և ոչնչանայ վայրենի թուրքերի ձեռքում, մի ազգ, որ այնքան մեծ ծառայութիւններ է մատուցել մարդկութեանը թէ իր արհեստով և թէ իր գիտութիւնով։

Մեր լրագրութիւնը մի քանի ամիս առաջ հրատարակեց, թէ առաջիկայ տարվայ մէջ Թիֆլիսում կազմվելու է հնագէտների ժողով, և հրաւիրեց ձեռնհաս անձինքներին պատրաստել այդ ժողովի համար հայոց հնութեան վերաբերեալ հետազօտութեան նիւթեր։ Բայց տակաւին, որքան մեզ յայտնի է, մի նշանաւոր պատրաստութիւն չէ եղել։

Ի նկատի ունենալով այն, որ մի այսպիսի ժողով մեր կողմերում առաջին անգամն է գումարվում, և պիտի հետազօտէ կովկասեան ազգերի կուլտուրական առանձնութիւնները,—հայերը, որ միշտ առաջնակարգ դեր են խաղացել այդ երկրի պատմութեան մէջ, պէտք է աշխատէին ցոյց տալ իրանց հնութեան յիշատակարանները, որով կը յայտնվի, թէ իրանք ինչ տեղ էին բռնում կովկասեան ցեղերի մէջ։ Այսպիսի ժողովները յաճախ չեն կրկնվում, և գիտութեան առջև իրանք հայերը պարտական կը մընան, երբ իրանց մասին ոչինչ չենց ցոյց տայ, և միշտ անյայտ կը մնան, որպէս մինչև այսօր մնացել են։

Մեկանից աւելի ստոր և աւելի աննշան ցեղերի գործիչները եռանդով աշխատում են, և մեծ պատրաստութիւններ են տեսնում հնագէտների ժողովի համար։ Ինչ կը լինի, երբ ժողովը կը վերջանայ և հնագէտները աւելի բարձր կարծիք կը կազմեն, օրինակ, վրացիների մասին և հայերը կը մնան անյայտ։ Զէ՞ որ, նրանց կարծիքը կը տարածվի ամբողջ լուսաւոր աշխարհում։

Մեր մէջ միայն մէկ մարդ է աչքի ընկնում, որ այդ ժողովի համար աշխատում է,—պ. Աբրիցեանը. իսկ մեր այն երևելի հնագէտները, որոնք Մոսկվայում և Ս. Պետերբուրգում փառք են վայելում, որոնք հայերի վրա խօսելիս միշտ եւրոպական աղբիւրներին են դիմում և իրանցից մի նոր միտք չեն յայտնում,—այդ գիտնականները իրանց տեղում անշարժ նստած են, և չեն մտածում, որ գուցէ այժմ որ և իցէ օգուտ բերէին իրանց հայրենիքին։

Մեզ պատահեց այս օրերում լինել պ. Ռիւրջեանի արհեստանոցում և տեսնել նրա լուսանկարչական աշխատութիւնները, որոնք գլխաւորապէս առնված են Ռնի քաղաքի տեսարաններից։ Պ. Ռիւրջեանը մօտ հինգ ամիս անցուցել է Բագրատունեաց մայրաքաղաքի աւերակների մէջ և հանել է բոլոր հնութիւնների պատկերները, ինչ որ կարողացել է ազատ մնալ ժամանակի և մահմեդական բարբարոսութեան կործանիչ ձեռքից։

Պատկերները ներկայացնում են իւրաքանչիւր մի աւերակ ամբողջապէս վեր առած, և նրա մանրամասները (դետալ) առանձնապէս վերառած։ Ոչ մի արձանագրութիւն, ոչ մի խորտակված սիւն, ոչ մի կամարի մնացորդը առանց ուշադրութեան չէ թողված։ Մեռած քաղաքը ամբողջութեամբ կենդանանում է պ. Ռիւրջեանի պատկերների մէջ։ Ճշտութեան, պարզութեան և արհեստի կողմից, պատկերները անհամեմատ գեղեցիկ են։

Ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը որ առաջիկայ տարում պէտք է կազմվի Թիֆլիսում հնագէտների ժողով, լոյս ունենք, որ պ. Ռիւրջեանի աշխատութիւնները մեծ լոյս պիտի սփռեն Հայաստանի փառաւոր անցեալի և նրա հիանալի ճարտարապետութեան վրա, որի մէջ հայ մարդու հանճարը երևան է գալիս իր բոլոր արհեստագիտական ուժով։ Ու պատուելի լուսանկարը այդ իսկ նպատակով պատրաստում է իր պատկերները, որ ներկայացնէ հրնագէտների ժողովին։

Պատկերների թիւը հասնում է մինչև վեց հարիւրի. նրանք, բացի Ռնիի աւերակներից, առնված են և Աշրակունեաց ժամանակների հնութիւններից. կան և մի քանի բևեռագիր արձանագրութիւնների լուսանկարներ, կան կործանված բերդերի և պարսպների տեսարաններ։

Պ. Ռիւրջեանը նպատակ ունի իր պատկերներից կազմել մի ամբողջ ալբոմ հանդերձ պատմական, հնագիտական տեղեկութիւններով, և արխիտեկտուրայի բացատրութիւններով։ Այդ գիտենք որքան կը յաջողվի նրան այդ վերջին նպատակը, որովհետև մեր բարձր ուսում ստացած ճարտարապետներից, գոնէ մէկին էլ չենք ճանաչում, որ օգնէր նրան, որ հետաքրքրվէր այսպիսի «չնչին բաներով», որոնց մէջ ոչ նիւթական շահ կայ և ոչ արտօնութիւն...

Ե. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՒԱՌԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եթէ ուշադրութեամբ կարդայու լինենք մեր պարբերական հրատարակութեանց դաւառական թղթակցութիւնները, և մի քանի հայացք ձգենք նոցա բովանդակութեամբ, մենք կը տեսնենք, քիչ բացառութեամբ, որ մեր դաւառական թղթակցութիւնների մեծ մասը վիրաբերվում են հասարակաց ինտրիգների, անձնական, ճեսական նախանձին, և թշնամական ատելութեան։ Մի և նոյն ժամանակ, այդպիսի թղթակցութիւնները արտվում են «տանաչան թղթակցութեանց» գիմակի տակ։ Այդպիսի թղթակցութիւնների արդիւնքը այն է լինում, որ կոտրելով մամուլի անունը, ի չար գործածելով նրա հաւատարմութիւնը և շփոթելով հասարակաց կարծիքը, լրագրական էջերում լցվում են միմեանց հակառակ բովանդակութեամբ անվիրջանալի յօդուածներ, որոնց արժանաւորութիւնը դառնում է նոյն իսկ խմբագրատների միմեանց դէմ լարված դրութիւնը։ Այդ դէպքում գրականութեան և լրագրի պատիւը ամրոխի առաջ կորցնում է իր արժանաւորութիւնը, որովհետև ամրոխը, որքան էլ անտարբեր լինէր դէպի տպագրական խօսքը, այնու ամենայնիւ. մի քնական զգայութեամբ կը զգայ իր մասին արած զրպարտութիւնների դէմ։ Եւ այդ երևոյթը կը վերջանայ մեզանում այն ժամանակ, երբ թղթակցութիւնները կը ճանաչեն գրականան ազնուութիւնը, ճշմարիտ հասարակաց շահը, և հետևապէս ազգային լրագրութեան պատասխանատու պաշտօնը։ Այժմ ազգի կարիքը պահանջում է լրագրական խօսքերով արծարծել ամրոխի մէջ ազգասիրութեան գաղափարը, և այդ գաղափարը ընդհանրացնել ամրոխի զանազան մասերի մէջ։ Ներկայ ազգային վիճակը պահանջում է լուսաւորութեան անունով ազգային միութիւն կազմել հայ—ազգի բաժանալ մասերի մէջ, արմատացնել այդ գաղափարը և մշակել նրան բարոյական հիմունքների վրա։ Այդ գաղափարը պէտք է ըմբռնեն լրագրական թղթակցութիւնները, որոնք ժողովրդի թարգման դառնալով, արծարծեն ընդհանուր ազգի խորհրդածութիւնները։ Թէև լրագրութիւնը, շատ անգամ իր առաջնորդող յօդուածներով յարուցանում էր կրօնի և ազգութեան խնդիրը, բայց այդ